

doi: 10.5281/zenodo.3514997

МЕТОДИ МЕТАМОВНОГО РОЗВИТКУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Methods of Metamic Development of Senior Preschool Children

Svitlana Demyanenko

Ph.D in Pedogogy, Associate Professor

Pereiaslav-Khmelnytskyi Hrihorii Skovoroda State Pedagogical University

demianenko.lana@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0161-7024>

Abstract

The abstract reveal the problem of methods of meta-linguistic development of older preschool children (general didactic – reproductive, heuristic, problematic, partial-search, research and linguomethodical – practical, theoretical-practical and theoretical methods of language learning and speech development) that will promote children sign language system, understanding of linguistic units with the ability to analyze linguistic phenomena at the level of selection of essential features; with awareness and control over its formation; with the initial development of consciously controlled speech.

Key words: *methods, meta-linguistic development, meta-language teaching, older preschool children.*

Вступ

Introduction

Проблема підбору методів метамовного розвитку старших дошкільників є актуальною в зв'язку з мовно-мовленнєвою підготовкою дітей до навчання в Новій українській школі. Для психологічно коректного метамовного навчання на часі визначення оптимальних методів лінгвістичної підготовки дітей до навчання в початковій школі, які розкривають мету статті.

Результати

Results

Для реалізації мети, завдань і змісту експериментального метамовного навчання дітей старшого дошкільного віку послуговувалися різноманітними методами, виокремленими із запропонованих у теорії і практиці відомих класифікацій. Так, обираючи методи експериментально-дослідного навчання,

спіралися, перш за все, на загальнодидактичну класифікацію, запропоновану О. Дудником, І.Я. Лернером і М.Н. Скаткіним (пояснювальні-ілюстративні, репродуктивні, евристичні, проблемні, частково-пошукові, дослідницькі) та на лінгвометодичну класифікацію методів, яка запропонована Л.П. Федоренко (практичні, теоретико-практичні й теоретичні методи навчання мови та розвитку мовлення) (Федоренко, 1971).

Л.П. Федоренко зазначала, що для навчання мови дітей дошкільного віку найбільш характерними є практичні та практично-теоретичні методи. Серед них виділяють такі, що дозволяють ефективно організувати пізнавальну метамовну діяльність дитини. Виокремлені лінгвометодичні методи навчання мови й розвитку мовлення було адаптовано для засвоєння суттєвих ознак одиниць мови старшими дошкільниками.

Впроваджуючи експериментальне навчання метамови дітей старшого дошкільного віку, використовувалися методи, які давали можливість ефективно організувати мовно-пізнавальну діяльність дошкільників і формувати на цій основі мовні вміння, зокрема, практико-теоретичні спостереження за мовою, мовний аналіз, зіставлення, порівняння, абстрагування, узагальнення, моделювання мовних одиниць. Вони були спрямовані на оволодіння мовною дійсністю, усвідомлене виокремлення, диференціацію мовних одиниць і використання їх у мовній практиці. Метод вичленування застосовувався для формування в дітей умінь виділяти з потоку мовлення висловлювання, речення, слово, звук. Метод аналізу мовних одиниць був доречним у процесі поділу мовних одиниць на складові та розпізнавання їх за суттєвими ознаками. Метод диференціації використовувався під час аргументованого розмежування суттєвих і несуттєвих ознак мовних одиниць. Методи артикуляції звуків, промовляння слів, частин висловлювання, речень, читання текстів застосовувалися для навчання спостереження дітей над мовою для її об'єктивації. Метод моделювання використовувався з метою багаторазового складання дітьми графічних моделей почутих слів, речень, сприйнятих висловлювань; дітям пропонувалося вичленувати їх із мовленнєвого потоку та позначати умовними знаками: звук – рисочкою, слово – кружечком, речення – квадратиком, висловлювання – трикутником.

Практичні методи: ігрові (сюрпризні моменти, ігрові дії); аудіювання висловлювань, їх частин, речень; читання оповідань, казок; інтонування речень;

вимовляння слів; артикуляція звуків. Практичні методи використовувалися тоді, коли діти обґрунтовували свої судження, думки, відносячи запропоновану ту чи іншу конкретну одиницю мови до певного класу, розряду одиниць, тобто коли діти висловлювалися, складали за зразком вихователя, за аналогією самостійні висловлювання-міркування, описи, розповіді. До них віднесено перш за все ігрові методи – сюрпризні моменти, уявлювані ситуації, ігрові дії. Вони використовувалися для активізації розумової діяльності, підтримки уваги, зацікавлення дітей, зняття напруги, замкнутості, невпевненості, скутості, інертності.

Пояснювально-ілюстративні методи забезпечували уведення формальних і структурних ознак мовних одиниць; передбачали повідомлення дітям знань про мовні одиниці, які не потребували від них самостійної пошукової діяльності. Пояснювально-ілюстративним шляхом дітям подавалися знання інформаційного характеру, в змісті яких не існує проблеми, а лише необхідна констатація, наприклад, звуки є мовні, немовні; речення складаються зі слів. Подібна інформація вихователя супроводжувалася мовною й предметною наочністю. У «готовому вигляді» подавалися дітям знання і про смислові ознаки, особливо тоді, коли пошуковий шлях у них викликав труднощі. Ці методи були спрямовані на оволодіння старшими дошкільниками істотними ознаками мовних одиниць. Їх застосовували для розвитку в дітей уміння спостерігати, сприймати, розрізняти, порівнювати мовні одиниці. Розповідь педагога широко використовувалася, щоб допомогти дітям зрозуміти суттєві ознаки одиниць мови; пояснення, – щоб за потреби з'ясувати та уточнювати сутність спільних та відмінних рис мовних понять; читання віршів, оповідань застосовували для доповнення, глибшого пояснення істотних рис мовних одиниць, а також виділення їх у художньому творі; нагадування, підказка мали місце в момент забування дітьми важливих фактів. Бесіди узагальнюючого характеру проводилися з метою повідомлення знань про істотні ознаки одиниць мови, їх уточнення та розвитку вміння висловлюватися.

Репродуктивні методи: мовні вправи на виділення речень із висловлювань, слів у реченнях, звуків у словах, які мали характер наслідування і відтворення, використовувалися для формування умінь і навичок аналізу одиниць мови, виділених із окреслених висловлювань дітей. Запропонований дорослими алгоритм дій став для дітей прикладом, за яким вони аналогічним

шляхом проводили подібні дії, наприклад, звук позначали фішками, приголосні – смужкою, голосні – кружечком, умовними позначеннями.

Частково-пошукові (евристичні) методи використовувалися для введення в пізнавально-мовну діяльність дітей елементів креативності та самостійності. Евристичні бесіди активізували самостійність суджень дітей. Вони сприяли поступовому творчому оволодінню дітьми істотними ознаками мовних одиниць. Індивідуальні та індивідуально-групові евристичні бесіди узагальнюючого характеру допомагали дошкільникам під керівництвом педагога пошуковим шляхом здобувати знання за неістотними ознаками мовних одиниць, і внаслідок усвідомлювати істотні. Евристичні запитання супроводжували метамовну роботу з дітьми в ході уточнення та конкретизації знань, з'ясування рівня їх усвідомлення. («Для чого необхідно слово?», «Де слово, а де іграшка?» та ін.) Пошукові запитання вимагали від дітей робити умовисновки («Чому ти вважаєш, що це звук, речення, висловлювання?»). Частково-пошукові методи (вправи, завдання, ігри) застосовувалися і в процесі пошуку дітьми шляхів для проведення дій з виділення одиниць мови за істотними параметрами з метою формування мовленнєвих умінь.

Висновки *Conclusions*

Мовно-мовленнєва підготовка дітей до навчання в школі пов'язана з усвідомленням дітьми знакової системи мови, з розумінням мовних одиниць, із умінням здійснювати аналіз мовних явищ на рівні виділення суттєвих ознак; із початковою цілеспрямованою рефлексією дитини над мовленням, тобто з усвідомленням і контролем над його утворенням; із початковим розвитком свідомо контрольованого мовлення.

Позитивні результати застосованих методів для формування метамови у старших дошкільників усувають перепони на шляху до оволодіння ними основами теорії мови як у старшому дошкільному віці, так і в першому класі початкової школи, забезпечують відповідність лінгвістичної методики метамовного розвитку психолінгвістичним особливостям мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку.